

gâh, segâh, sabâ ve müstear hânelerini, ayrıca birçok dinî eseri; onun vefatının ardından kardeşi ve Nusretiye Camii başmüezzini Şeyh Rızâ Efendi'den mi'râciyyenin hüseyinî hânesini; Zekâizâde Hâfız Ahmet Efendi (İrsoy) ve Galata Mevlevîhânesi son şeyhi Ahmed Celâleddin Dede'den âyinler meşketi. Bu arada hocası Aziz Dede'nin vefatı üzerine Bahâriye Mevlevîhânesi şeyhi Hüseyin Fahreddin Dede ile ney çalışmalarını devam ettirdi ve ondan peşrev ve semâiler geçti. Mehmet Emin'in tasavvuf ve mûsiki alanında faydalandığı kişiler arasında farklı bir yeri bulunan ünlü mutasavvıf ve mûsikişinas Ahmet Avni Konuk'tan da burada özellikle söz etmek gerekir. Mehmet Emin Efendi, Galata Mevlevîhânesi neyzenbaşısı Hakkı Dede'den ney meşkine devam ederken onun 1918'de vefatıyla mevlevîhânenin neyzenbaşılığına getirildi. Bu sırada çile çıkarmadığı halde kendisine "dede" unvanı verildi. Bu görevi yanında Üsküdar Mevlevîhânesi neyzenbaşılığını tekkeler kapatılınca kadar (1925) sürdürdü. Mûsâ Süreyyâ Bey'in müdürlüğü sırasında Dârüelhan'da başladığı ney hocalığı bu kurumda Türk mûsikisi şubesinin 1926 yılında lağvedilmesiyle sona erdi.

Emin Dede'nin öğrendiği eserleri aynen muhafaza etme konusunda gösterdiği titizlik onun en önemli özelliklerindendir. Geçtiği hemen her eseri en küçük ayrıntısına kadar hiçbir değişiklik yapmaksızın notaya aldığından Hamparsum notasını kullandığı bu çalışmalarının sonucunda özel bir koleksiyon meydana getirdi. Sadettin Nüzhet Ergun, Mehmet Emin'in mevcut Mevlevî âyinleri, mi'râciyye ve bir kısım din dışı eserleri notaya alarak mukemmel bir mecmua vücuda getirdiğini ifade eder (*Türk Musikisi Antolojisi*, II, 670). Emin Dede'nin Galata Mevlevîhâne-

si (Divan Edebiyatı Müzesi) Kütüphanesi'nde uzun süre muhafaza edilen Hamparsum notasıyla yazdığı "Mevlevî Âyinleri Mecmuası" bugün Süleymaniye Kütüphanesi'ne nakledildi (Galata Mevlevîhânesi, nr. 122).

Aziz Dede tavrı olarak bilinen tavrın takipçisi olup zamanla neyde tamamen kendine has bir üslup geliştiren Emin Dede son derece başarılı tiz nağmeleriyle tanınmıştır. Columbia Şirketi tarafından Sadettin Kaynak'ın sesinden plağa alınan Kazasker Mustafa İzzet Efendi'nin hüzzam durağının kaydı esnasında Kaynak'ın ısrarıyla hayatında ilk ve son defa plağa ney üflemiştir. Emin Dede aynı zamanda meşkleriyle geleceğin pek çok mûsiki üstadının yetişmesinde katkısı bulunan bir mûsiki hocasıdır. Talebeleri arasında Halil Dikmen, Halil Can, Hayri Tümer, Süleyman Erguner, Emin Kılıçkale, Hakkı Süha Gezin, Bahriyeli İbrâhim Bey, Sucu Hasan Dede, Semâzen Ahmet Bican Kasaboğlu, Sadettin Heper, Mesut Cemil Tel, Sadettin Kaynak, Kemal Batanay, Muhittin Erev, Hâkim Hicâbî Fıratlı, Mesut Paker en önemlileridir. Özellikle Halil Can onun tasavvufi birikimini aktardığı, son zamanlarında mûsikiye dair bütün eser ve belgelerini teslim ettiği talebesidir.

Emin Dede'nin hepsi devr-i kebîr usulünde dokuz adet peşrevi, Mevlevî âyinlerinde son yürük semâi olarak kullanılmak üzere bestelenmiş on sekiz terennüm, üç saz semâisi, Ahmet Avni Konuk'a nazîre 119 makamlı taksimi ve yedi şarkısı tesbit edilmiştir. Ahmet Avni Konuk'un üç Mevlevî âyininin peşrevleri de ona ait olup bunlardan dilkeşide peşrevi son eseridir. Birinci selâmın ortalarına kadar besteleyip sonradan vazgeçtiği müstear bir âyini olduğu söylenir. Ahmet Hamdi Tanpınar, *Huzur* adlı romanında bir karakter halinde tahlil ettiği Emin Dede için "ebediyet yıldızı" tanımlamasını yapar. Onun için, "bir medeniyetin en yüksek cihaz olarak kendisini seçtiği insanlardan biri" ifadesini kullanmış ve onu "bütün mazi hazinelerinin son bekçisi, kafası altı asrın uğultulu kovana olan ve nefesinde bir medeniyet taşıyan insan" diye nitelendirmiştir. Bülent Çeviksever tarafından *Neyzen Emin (Dede) Efendi Hayatı, Sanatı, Eserleri ve Musikimizdeki Etkileri* adıyla bir yüksek lisans tezi hazırlanmıştır (1995, İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).

BİBLİYOGRAFYA :

Sadettin Nüzhet Ergun, *Türk Musikisi Antolojisi*, İstanbul 1943, II, 669-670, 687; İbnüle-

min, *Son Hattatlar*, s. 80-85; a.mlf., *Hoş Sadâ*, s. 176-177; Mustafa Rona, *20. Yüzyıl Türk Musikisi*, İstanbul 1970, s. 253-254; Özalp, *Türk Musikisi Tarihi*, II, 176-179; Beşir Ayvazoğlu, *Neyin Sırrı Hâlâ Hasret*, İstanbul 2002, s. 47-63; Hakkı Süha Gezin, *Edebî Portreler* (haz. Beşir Ayvazoğlu), İstanbul 2005, s. 354-357; Savaş Ş. Barkın, *Ahmed Avni Konuk: Görünmeyen Umman*, İstanbul 2009, s. 83-93; Halil Can, "Ebedileşen Dehalarımız Emin Dede", *TMD*, sy. 4 (1948), s. 2-3, 21; sy. 5 (1948), s. 4-5, 20; Bülent Çeviksever, "Hayatı, Sanatı, Eserleri ve Musikimizdeki Etkileriyle Neyzen Emin Dede", *MM*, sy. 472 (2001), s. 58-64; Yılmaz Öztuna, *Türk Musikisi*, Ankara 2006, II, 493-494.

NURİ ÖZCAN

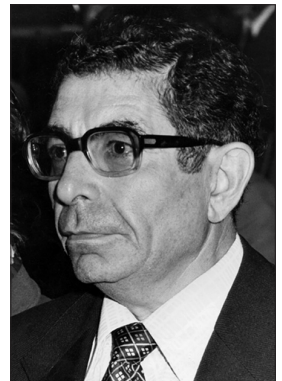
YAZICI, Tahsin (1922-2002)

Fars dili ve edebiyatı uzmanı.

Bingöl'ün Kiğı ilçesinin Hoğas köyünde doğdu. Osmanlılar döneminde ilçeye muhtasarıf olarak tayin edilen ve Temrar, Hupus, Hoğas köylerine yerleşen Yazıcızadeler ailesinden Mehmed Yazıcı'nın oğludur. İlkokulu Kiğı'da, ortaokulu Erzincan'da tamamladıktan sonra İstanbul'a giderek Kabataş Erkek Lisesi'ne kaydoldu. 1940'ta İstanbul Yüksek Muallim Mektebi'ne girdi. O dönemde mektebin eğitimi İstanbul Edebiyat Fakültesi'nde yapıldığı için aynı zamanda Türk Dili ve Edebiyatı ile Arap ve Fars Dilleri ve Edebiyatları Bölümü derslerini aldı. 1945'te mezun olunca Diyarbakır Lisesi edebiyat öğretmenliğine tayin edildi. Bir yıl sonra Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Klasik Şark Dilleri Bölümü'nün ilmi yardımcılığına getirildi. 1948'de aynı bölümde asistan oldu. *Şeyh İbrâhim-i Gülşeni: Hayatı, Eserleri ve Tarikatı* adlı teziyle doktor unvanını aldı (1951). 1952'de İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arap ve Fars Dilleri ve Edebiyatları Bölümü'nde asistanlık görevine devam etti. Mutasavvıf Hâce Abdullah-ı Ensârî Herevî hakkında hazırladı-

Mehmet Emin Yazıcı'yı ney üflerken gösteren bir fotoğraf (M. Uğur Derman fotoğraf arşivi)

Tahsin Yazıcı

ğı tezle doçentliğe yükseldi (1955). 1956-1957 yıllarında askerlik görevini yaptıktan sonra üniversiteye döndü. Bölümün iki kürsüye ayrılmasının ardından 1963'te Fars Dili ve Edebiyatı Kürsüsü başkanlığına getirildi. Ahmed Eflâkî ve *Menâkıbü'l-ârifin*'i üzerinde yaptığı çalışma ile profesör oldu. Türk Tarih Kurumu, Türk Dil Kurumu, Selçuklu Araştırmaları Enstitüsü üyeliklerinde bulundu. 1961'de Millî Eğitim Bakanlığı tarafından Edebiyat Fakültesi'nin iş birliğiyle çıkarılmakta olan *İslâm Ansiklopedisi*'nin tahrir heyeti üyeliğine seçildi. 1966'da Ahmet Ateş'in ölümüyle heyetin başkanlığına getirildi. 1980'de bir yıl kadar Bekir Kütükoğlu'na geçen bu görev tekrar kendisine verildi ve ansiklopedi onun başkanlığında tamamlandı. Tahsin Yazıcı 1964'te Delhi'de Uluslararası Müsteşirler Kongresi'ne, 1966'da Tahran'da Uluslararası İranoloji Kongresi'ne katıldı. Ardından Münih, Tebriz, Meşhed, Princeton, Şiraz ve Tahran'da düzenlenen birçok uluslararası kongrede tebliğler sundu. 1970'ten itibaren iki dönem İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi dekanlığı yaptı. 1981'de yeniden yapılandırılan Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü başkanlığına getirildi. 1983'te üniversiteden uzaklaştırıldıysa da akladıktan sonra görevine iade edildi. Ancak yeni Yüksek Öğretim Kanunu uyarınca kadrosu kaldırıldığı için Erzurum Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü'ne tayin edildi (1985). Burada bir yıl görevde bulundu ve kendi isteğiyle emekliye ayrıldı. Beş yıla yakın bir süre *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedi*'de çalıştı. 1988'de davet edildiği *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*'nde Fars dili ve edebiyatı bölümünün ilim heyeti başkanlığını 20 Kasım 2002 tarihindeki ölümüne kadar sürdürdü.

Eserleri. Telifleri. 1. Arapça Dilbilgisi I (İstanbul 1964, Ahmet Ateş – Nihad M. Çetin ile birlikte). **Eserde Arapça dil bilgisinin sarf kısmına yer verilmiştir. 2. Çağdaş İran Edebiyatından Seçmeler** (İstanbul 1978, Ali Milani ile birlikte). **Eserde XX. yüzyılın başından itibaren modern İran hikâyeciliği ve romancılığına öncülük yapan yazarların hikâyelerinden, roman ve mektuplarından örnekler verilmiştir. Kitabın sonunda bir sözlük bulunmaktadır. 3. Eski İran Nesrinden Seçmeler** (İstanbul 1983, A. Naci Tokmak – Mehmet Kanar ile birlikte). Bu çalışmada da klasik İran nesrinin belli başlı eserlerinden kısa bölümler alınmış, kitabın ikinci kıs-

mında bu metinlerle ilgili kapsamlı bir sözlüğe yer verilmiştir. **4. Farsça Dilbilgisi** (I-II, İstanbul 1958-1961, 1963-1964, Ahmet Ateş ile birlikte). Daha çok klasik Farsça'nın grameri olup tarihî metinleri ve şiirleri çözmeye yardımcı olacak nitelikte bir çalışmadır. Kitapta klasik Farsça'dan manzum ve mensur örnekler de bulunmaktadır. **5. Farsça Tarihî Metinlerden Seçmeler** (İstanbul 1968, Nazif Hoca ile birlikte). Türk-İslâm tarihine ait metinlerin okunup anlaşılabilmesi amacıyla hazırlanan eserde özellikle Selçuklu ve Moğol dönemlerine ait tarih kaynaklarından parçalara yer verilmiştir. Bu kitabın sonunda bir de sözlük vardır. **6. Pârsî Nüvisân-i Asyâ-yi Sağîr** (Tahran 1371 hş.). Anadolu'da Farsça yazan veya Farsça'dan Türkçe'ye tercümesi bulunan müelliflerin alfabetik bir fihristi olup Farsça esere ve bilginin alındığı kaynağa da işaret edilmiştir.

Nesir ve Tercümeleri. 1. Ahmed Eflâkî, Menâkıbü'l-ârifin (Metin, I-II, Ankara 1959-1961, 1976-1980) ve çevirisi *Âriflerin Menkıbeleri* (I-II, Ankara 1953-1954, 1966, 1989, 1995; I-II, İstanbul 1964-1966, 1972-1973, 1986-1987, 2006). Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî ve Mevlevîlik'le kuruluş dönemi hakkında birinci derecede önemli kaynaklardan biridir. **2. Hatîb-i Fârsî, Menâkıb-i Cemâleddîn-i Sâvî** (Ankara 1972). **3. Muhyî-i Gülşenî, Menâkıb-i İbrâhîm Gülşenî** (Ankara 1982). **4. Feridûn Sipeh-sâlâr, Mevlânâ ve Etrafindakiler** (çeviri, İstanbul 1977). Mevlânâ ve dönemi hakkında bilgi veren, *Menâkıbü'l-ârifin*'den sonra birinci derecede kaynaklardır. **5. Kuşeyrî, Risâle** (çeviri, İstanbul 1956; *Tasavvufun İlkeleri [Risâle-i Kuşeyrî]*, I-II, İstanbul 1978). **6. Nâsır-ı Hüsrev, Rûşenâ'î-nâme** (Tahran 1373 hş.).

Tahsin Yazıcı'nın Türkçe ve yabancı dillerde yazdığı makaleleriyle ansiklopedi maddelelerinin sayısı 200'ü aşar. Bunlar *Şarkiyat Mecmuası*, *Türkiyat Mecmuası*, *İlahiyat Fakültesi İslâm İlimleri Enstitüsü Dergisi*, *TTK Necatî Lugal Armağanı*, *Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Mecmuası*, *MEB İslâm Ansiklopedisi*, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, *Encyclopaedia de l'Islam* ve *Encyclopaedia Iranica* gibi yayınlarda çıkmıştır. Makaleleri arasında en önemlileri şunlardır: "Gülşenî, Eserleri, Fatih ve II. Bayezid Hakkındaki Kasideleri" (*Fatih ve İstanbul*, II [1954], s. 82-137); "Muhammed b. Munavvar, Asrâr at-tavhid fî makâmât aş-Şayh Abî Sa'îd" (*ŞM*, I [1956], s. 121-124); "Abdullâh-i Enşârî'nin *Kanz as-sâlikin*

veya *Zâd al-ârifin*'i" (*ŞM*, I [1956], s. 59-88; III [1959], s. 25-49; IV [1961], s. 87-96; V [1964], s. 31-44); "Fetihden Sonra İstanbul'da İlk Halvetî Şeyhleri: Çelebi Muhammed Cemaleddin, Sümbül Sinân ve Merkez Efendi" (*İstanbul Enstitüsü Dergisi*, II [İstanbul 1956], s. 87-113); "Abû Sa'îd Abî'l-Hayr'ın Çihil Makâmı" (*A'ûlâhiyat Fakültesi İslâm İlimleri Enstitüsü Dergisi*, I [Ankara 1959], s. 1-32); "Mevlânâ Devrinde Semâ" (*ŞM*, V [1964], s. 135-150); "Kalen-derlere Dair Yeni Bir Eser, Manâkıb-ı Camâl al-Dîn-i Sâvî" (*TTK Necatî Lugal Armağanı*, Ankara 1968, s. 785-797).

BİBLİYOGRAFYA :

Tahsin Yazıcı, *Makaleler* (haz. Mine Yazıcı), İstanbul 2004, s. 12-29; M. Sadık Yiğitbaş, *Kiği*, İstanbul 1950, s. 50-53, 78-86; Sârim, "Yâzıcı, Tahsîn", *Dânîşnâme-i Edeb-i Fârsî* (nşr. Hasan Enûşe), Tahran 1383 hş., VI, 908-909; Mustafa Koç, "Tahsin Yazıcı (1922-2002)", *Journal of the History of Sufism*, IV, Paris 2004, s. 1-4; Tevfik Sübhânî, "Yâdi Ez Üstâz Profesör Tahsîn Yâzıcı (Tevellüd: 1922, Vefât: 2002)", *Peyk-i Nûr*, I/3, Tahran 1382 hş., s. 95-96 (maddenin yazımında Tahsin Yazıcı'nın bizzat hazırladığı biyografisi esas alınmıştır [İSAM dokümantasyon dosyası]).

MEHMET KANAR

YAZICI SÂLİH

(ö. 811/1409'dan sonra)

Yazıcızâde kardeşlerin babası, Şemsiyye adlı eseriyle tanınan âlim ve şair.

XIV. yüzyılın ikinci yarısı ile XV. yüzyıl başlarında yaşadı. Asıl adıyla ilgili farklı görüşler vardır. M. Fuad Köprülü, N. Sami Banarlı, V. Mahir Kocatürk, şairin Şemsiyye'sinde geçen "Sâhibü't-te'lîf Yazıcı Salhadîn" (Kütahya Vahid Paşa İl Halk Ktp., nr. 520, vr. 15^b) ibaresinden hareketle adının Selâhaddin olduğunu belirtir. Âmil Çelebioğlu ise onun, "Yoksa nice söyleye değme hakim / Haddi nedir Sâlih'in dünyâda kim" beytine dayanarak (Süleymaniye Ktp., Pertevniyal Vâlide Sultan, nr. 766, vr. 12^a) aslı "Sâlihü'd-dîn" olan terkinin vezin zarureti dolayısıyla "Salhadîn" şeklinde kaydedildiğini ve adının Sâlih olması gerektiğini söyler. Esasen oğlu Mehmed'in, eserlerinde künyesini Muhammed b. Sâlih b. Süleyman şeklinde göstermesi de Çelebioğlu'nun görüşünü destekler. Bu künyeden ve *Tuhfetü'l-mücâhidin*'deki Sâlih b. Süleyman kaydından (Nuruosmaniye Ktp., nr. 2293, s. 497) babasının gerçek adının da Evliya Çelebi'nin kaydettiği üzere Şücâeddin değil Süleyman olduğu öğrenilmektedir.